

C2142 Návrh algoritmů pro přírodovědce

1. Od problému k algoritmu

Tomáš Raček

Problém, algoritmus

Problém – nerozřešená, sporná otázka, kterou je třeba řešit.

Příklady problémů:

- Kolik je třetí odmocnina z 27?
- Bude zítra pršet?
- $\hat{H}\Psi = E\Psi$
- Co si vzít na sebe do divadla?

Problém, algoritmus

Problém – nerozřešená, sporná otázka, kterou je třeba řešit.

Příklady problémů:

- Kolik je třetí odmocnina z 27?
- Bude zítra pršet?
- $\hat{H}\Psi = E\Psi$
- Co si vzít na sebe do divadla?

Algoritmus je funkce mezi vstupem a výstupem reprezentována konečným způsobem v nějakém formalismu.

Problém, algoritmus

Problém – nerozřešená, sporná otázka, kterou je třeba řešit.

Příklady problémů:

- Kolik je třetí odmocnina z 27?
- Bude zítra pršet?
- $\hat{H}\Psi = E\Psi$
- Co si vzít na sebe do divadla?

Algoritmus je funkce mezi vstupem a výstupem reprezentována konečným způsobem v nějakém formalismu.

Ne každý problém lze algoritmicky řešit.

Potřeba formalismu

Přirozený jazyk trpí často nejednoznačností – dvojsmysly.

- Návrh putuje k Ústavnímu soudu v době, kdy je neúplný.
- Máme jen velvyslance prezidenta.

Potřeba formalismu

Přirozený jazyk trpí často nejednoznačností – dvojsmysly.

- Návrh putuje k Ústavnímu soudu v době, kdy je neúplný.
- Máme jen velvyslance prezidenta.

Formální jazyk má přesně danou **syntaxi** (strukturu) a **sémantiku** (význam).

- matematický zápis (př. $\forall x \in A : x \leq 0$)
- značkovací jazyky (př. HTML, XML,...)
- programovací jazyky (př. C/++, Python, Java, C#,...)

```
def fact(n):  
    return n * fact(n - 1) if n > 0 else 1
```

Hledání počátku replikace jednoduchých bakterií

Biologický problém. Nalezněte část genomu, kde začíná replikace DNA (angl. origin of replication, **oriC**).

Hledání počátku replikace jednoduchých bakterií

Biologický problém. Nalezněte část genomu, kde začíná replikace DNA (angl. origin of replication, **oriC**).

Způsoby řešení

- biolog – laboratoř
- informatik – počítač

Hledání počátku replikace jednoduchých bakterií

Biologický problém. Nalezněte část genomu, kde začíná replikace DNA (angl. origin of replication, **oriC**).

Způsoby řešení

- biolog – laboratoř
- informatik – počítač

Vstup: Genom (řetězec znaků A, C, G, T)

Výstup: Pozice počátku replikace v genomu.

Hledání počátku replikace jednoduchých bakterií

Biologický problém. Nalezněte část genomu, kde začíná replikace DNA (angl. origin of replication, **oriC**).

Způsoby řešení

- biolog – laboratoř
- informatik – počítač

Vstup: Genom (řetězec znaků A, C, G, T)

Výstup: Pozice počátku replikace v genomu.

Je toto **informaticky** správně formulovaný problém?

Problémy specifikace

Vstup: Genom (řetězec znaků A, C, G, T)

Výstup: Pozice počátku replikace v genomu.

Problémy specifikace

Vstup: Genom (řetězec znaků A, C, G, T)

Výstup: Pozice počátku replikace v genomu.

Počátek replikace (oriC) není užitečně definován → potřeba dalších biologických informací.

Problémy specifikace

Vstup: Genom (řetězec znaků A, C, G, T)

Výstup: Pozice počátku replikace v genomu.

Počátek replikace (oriC) není užitečně definován → potřeba dalších biologických informací.

Další vlastnosti:

- většinou několik stovek nukleotidů dlouhá oblast genomu
- obsahuje netriviální množství tzv. **DnaA box** (= krátké oblasti, na které se naváže **DnaA** protein a spustí tak replikaci)
  - typicky např. 9 nukleotidů
  - liší se pro každý organismus

Transformace problému

Problém nalezení **oriC** převedeme na hledání **DnaA boxes**. Oblast s jejich největším výskytem bude pak ukazovat na **oriC**.

Transformace problému

Problém nalezení **oriC** převedeme na hledání **DnaA boxes**. Oblast s jejich největším výskytem bude pak ukazovat na **oriC**.

(1) Zjednodušený problém. Nalezněte v textu řetězce délky **k** s nejvyšším počtem výskytů (DnaA box).

Transformace problému

Problém nalezení **oriC** převedeme na hledání **DnaA boxes**. Oblast s jejich největším výskytem bude pak ukazovat na **oriC**.

(1) **Zjednodušený problém.** Nalezněte v textu řetězce délky **k** s nejvyšším počtem výskytů (DnaA box).

(2) **Upravený problém.** Nalezněte v textu řetězce délky **k** (DnaA box) v oblasti délky **n** ($\approx$ oriC) s minimálním počtem výskytů **t**.

Transformace problému

Problém nalezení **oriC** převedeme na hledání **DnaA boxes**. Oblast s jejich největším výskytem bude pak ukazovat na **oriC**.

(1) **Zjednodušený problém.** Nalezněte v textu řetězce délky k s nejvyšším počtem výskytů (DnaA box).

(2) **Upravený problém.** Nalezněte v textu řetězce délky k (DnaA box) v oblasti délky n ($\approx$ oriC) s minimálním počtem výskytů t .

Je náš zvolený přístup perspektivní? Pravděpodobnost, že existuje řetězec délky 9, který se vyskytuje v oblasti dlouhé 500 nukleotidů alespoň 3krát je asi **1/1300**.

(1) Hledání nejčastějších slov v textu – řešení

Užitečným nástrojem pro řešení problému je **dekompozice** – rozložení problému na menší, lépe zvládnutelné jednotky.

`pattern_count(text, pattern)`

- pomocná funkce
- vrací počet výskytů řetězce `pattern` v řetězci `text`.

(1) Hledání nejčastějších slov v textu – řešení

Užitečným nástrojem pro řešení problému je **dekompozice** – rozložení problému na menší, lépe zvládnutelné jednotky.

`pattern_count(text, pattern)`

- pomocná funkce
- vrací počet výskytů řetězce `pattern` v řetězci `text`.

`frequent_words(text, k)`

1. Pro každý podřetězec délky `k` řetězce `text` spočítej jeho výskyt pomocí funkce `pattern_count`
2. Urči nejvyšší nalezenou četnost
3. Vrať řetězce s touto nejvyšší četností

(1) Hledání nejčastějších slov v textu

```
def pattern_count(text, pattern):
    count = 0
    for i in range(0, 1 + len(text) - len(pattern)):
        if text[i : i + len(pattern)] == pattern:
            count += 1

    return count

def frequent_words(text, k):
    counts = dict()
    frequent_patterns = set()

    for i in range(0, len(text) - k + 1):
        pattern = text[i : i + k]
        counts[pattern] = pattern_count(text, pattern)

    max_count = max(counts.values())
    for (pattern, count) in counts.items():
        if count == max_count:
            frequent_patterns.add(pattern)

    return frequent_patterns
```

Vybrané poznámky ze softwarového inženýrství

"Always code as if the guy who ends up maintaining your code will be a violent psychopath who knows where you live."

John Woods

Vybrané poznámky ze softwarového inženýrství

"Always code as if the guy who ends up maintaining your code will be a violent psychopath who knows where you live."

John Woods

Pro naše účely je forma uvedených algoritmů dostačující, v praxi je vhodné doplnit zejména:

- **komentáře** objasňující zvolený postup, případně myšlenkově obtížnější části algoritmu
- **kontroly**, zda jsou vstupní data v pořádku

(1) Upravená verze hledání nejčastějších slov

```
def frequent_words(text, k):  
    """Find the most frequent words of the specified length"""  
    counts = dict()  
    frequent_patterns = set()  
  
    if k < 1:  
        raise Exception('The length of the pattern has to be at least 1')  
  
    # Find the frequency for each pattern in the text  
    for i in range(0, len(text) - k + 1):  
        pattern = text[i : i + k]  
        counts[pattern] = pattern_count(text, pattern)  
  
    # Select the patterns with the highest occurrence  
    max_count = max(counts.values())  
    for (pattern, count) in counts.items():  
        if count == max_count:  
            frequent_patterns.add(pattern)  
  
    return frequent_patterns
```

(2) Hledání nejčastějších slov v podřetězci

---

(2) **Upravený problém.** Nalezněte v textu řetězce délky k (DnaA box) v oblasti délky n ($\approx$ oriC) s minimálním počtem výskytů t .

```
def frequent_words_within_region(text, k, n, t):
    frequent_patterns = set()

    for i in range(0, len(text) - n + 1):
        text_region = text[i : i + n]
        counts = dict()

        for j in range(0, len(text_region) - k + 1):
            pattern = text_region[j : j + k]
            counts[pattern] = pattern_count(text_region, pattern)

        for (pattern, count) in counts.items():
            if count >= t:
                frequent_patterns.add(pattern)

    return frequent_patterns
```


Korektnost

Korektnost algoritmu. Návrh/implementace odpovídá specifikaci (zadání).

Metody:

- testování *
- matematický důkaz
  - ověření, že korektní vstupní data budou algoritmem transformována na správná výstupní
- formální verifikace
  - ověření, zda model systému splňuje zadanou vlastnost
  - stejná míra jistoty jako u matematického důkazu
  - lze algoritmizovat
  - použitelná pouze pro velmi malé systémy

Testování

Testování. Levný a rychlý nástroj pro ověření základní funkcionality.

Co testovat?

- obvyklý běh
- krajní hodnoty
- zakázané hodnoty

Testování

Testování. Levný a rychlý nástroj pro ověření základní funkcionality.

Co testovat?

- obvyklý běh
- krajní hodnoty
- zakázané hodnoty

Motto:

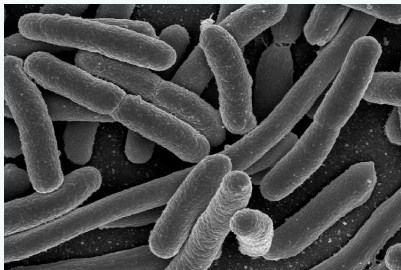
"Testing shows the presence, not the absence of bugs."

Edsger W. Dijkstra

Proč tomu tak je?

Escherichia coli

Genom *E. coli* – asi 4,6 milionu nukleotidů (níže prvních 0,00313 %):

```
AGCTTTTCATTCTGACTGCAACGGGCAATATGTCTCTGTGTGGATTAA  
AAAAAGAGTGTCTGATAGCAGCTTCTGAACTGGTTACCTGCCGTGAGT  
AAATTAATAATTTATTGACTTAGGTCACTAAATACTTTAACCAATATA
```

Praktický test

---

(1) **Zahřívací problém.** Nalezněte nejčastější řetězce délky 9 v rámci prvních 5000 nukleotidů genomu E. coli.

Praktický test

---

(1) **Zahřívací problém.** Nalezněte nejčastější řetězce délky 9 v rámci prvních 5000 nukleotidů genomu E. coli.

- použijeme funkci `frequent_words`
- čas výpočtu asi 6 s

```
ACCATTACC TGGCGATGA CACCATTAC AACTGAAAG TGATGAAGA
```

Praktický test

---

(1) **Zahřívací problém.** Nalezněte nejčastější řetězce délky 9 v rámci prvních 5000 nukleotidů genomu E. coli.

- použijeme funkci `frequent_words`
- čas výpočtu asi 6 s

```
ACCATTACC TGGCGATGA CACCATTAC AACTGAAAG TGATGAAGA
```

(2) **Kompletní genom E. coli** Zopakujte (1) pro celý genom E. coli.

- téměř 1000krát větší problém než (1)
- odhad času výpočtu $1000 \cdot 6 \text{ s} = 6000 \text{ s} < 7200 \text{ s} = 2 \text{ h}$
- realita?

Vylepšení o další biologické poznatky 1

Náš vstupní řetězec představuje pouze jedno ze dvou navzájem **reverzně komplementárních** vláken genomu.

Komplementární báze:

- A ↔ T
- C ↔ G

Vylepšení o další biologické poznatky 1

Náš vstupní řetězec představuje pouze jedno ze dvou navzájem **reverzně komplementárních** vláken genomu.

Komplementární báze:

- $A \leftrightarrow T$
- $C \leftrightarrow G$

Např. `reverse_complement`(ACCCTG) = CAGGGT.

Vylepšení o další biologické poznatky 1

Náš vstupní řetězec představuje pouze jedno ze dvou navzájem **reverzně komplementárních** vláken genomu.

Komplementární báze:

- $A \leftrightarrow T$
- $C \leftrightarrow G$

Např. `reverse_complement`(ACCCTG) = CAGGGT.

Závěr. Při hledání nejčastějších podřetězců je potřeba vzít do úvahy i druhý řetězec.

Vylepšení o další biologické poznatky 2

V řetězci DNA může dojít k **mutacím** (např. záměně jednoho nukleotidu za jiný).

Vylepšení o další biologické poznatky 2

V řetězci DNA může dojít k **mutacím** (např. záměně jednoho nukleotidu za jiný).

Hammingova vzdálenost. Počet pozic, na kterých se dva řetězce stejné délky liší.

Vylepšení o další biologické poznatky 2

V řetězci DNA může dojít k **mutacím** (např. záměně jednoho nukleotidu za jiný).

Hammingova vzdálenost. Počet pozic, na kterých se dva řetězce stejné délky liší.

Př. Seznam všech řetězců (ze znaků A, C, G, T), které mají Hammingovu vzdálenost od řetězce AAA rovnu nejvýše 1:

GAA ACA CAA AAA AAC ATA AGA TAA AAG AAT

Vylepšení o další biologické poznatky 2

V řetězci DNA může dojít k **mutacím** (např. záměně jednoho nukleotidu za jiný).

Hammingova vzdálenost. Počet pozic, na kterých se dva řetězce stejné délky liší.

Př. Seznam všech řetězců (ze znaků A, C, G, T), které mají Hammingovu vzdálenost od řetězce AAA rovnu nejvýše 1:

```
GAA ACA CAA AAA AAC ATA AGA TAA AAG AAT
```

Závěr. Při hledání nejčastějších podřetězců zohledníme i jejich blízké (co do Hammingovy vzdálenosti) sousedy.